

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 31 augusti 2009

Mål nr

Ö 1900-08

KLAGANDE

Oriva Aktiebolag, 556112-4735

Grossistvägen

330 10 Bredaryd

Ombud: Advokat OL

MOTPART

OI

Ombud: Advokat BE

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätts beslut den 14 april 2008 i mål Ö 3408-07

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Oriva Aktiebolag ska ersätta OI för rättegångskostnader i Högsta domstolen med nittontusen nittio (19 090) kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Oriva Aktiebolag har yrkat att Högsta domstolen undanröjer hovrättens beslut och återförvisar målet till tingsrätten samt förpliktar OI att utge ersättning för Oriva Aktiebolags rättegångskostnader i hovrätten.

OI har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Frågan i Högsta domstolen är om Jönköpings tingsrätt är behörig att pröva Oriva Aktiebolags talan mot OI med tillämpning av 1988 års konvention om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (Luganokonventionen). I målet yrkar bolaget att OI ska förpliktas att betala ett kapitalbelopp jämte ränta. Som grund för talan anförs att bolaget har fört över motsvarande belopp till ett bankkonto som OI disponerade, att

överföringen var avsedd för annan men gjordes till honom av misstag och att han har motsatt sig att betala tillbaka beloppet. Enligt bolaget är Jönköpings tingsrätt behörig att pröva tvisten av det skälet att skada har uppkommit i samband med överföring från bolagets konto hos en bank i Värnamo kommun. OI har yrkat att bolagets talan ska avvisas, eftersom han har sitt hemvist i Schweiz.

Enhetlig tolkning av Luganokonventionen

Bedömningen ska alltså göras enligt Luganokonventionen, vilken ska gälla som lag här i landet (1 § lagen, 1992:794, om Luganokonventionen). Konventionen antogs den 16 september 1988 mot bakgrund av den konvention som ingåtts i Bryssel år 1968 av de ursprungliga medlemsländerna i Europeiska ekonomiska gemenskapen. De båda konventionerna var parallella och genom Luganokonventionen utsträcktes Brysselkonventionens principer om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område till de dåvarande medlemsstaterna i Europeiska frihandels-sammanslutningen (EFTA), däribland Schweiz och Sverige. Innehållet i konventionerna var så gott som identiskt.

En särskild fråga var dock hur tolkningen av konventionerna skulle bli enhetlig. EG-domstolen hade fått behörighet att avge besked om Brysselkonventionens tolkning, något som inte ansågs kunna ske när det gällde Luganokonventionen. Ett särskilt protokoll (nr 2) fogades dock till Luganokonventionen i syfte att – med respekt för domstolarnas självständighet – säkerställa en så enhetlig tolkning som möjligt av konventionen och för att i görligaste mån se till att den tolkades i enlighet med Brysselkonventionen. I protokollet framhålls den väsentliga anknytningen mellan konventionerna,

liksom det förhållandet att Luganokonventionen utarbetats i belysning av EG-domstolens tolkningsavgöranden i fråga om Brysselkonventionen. Vid Sveriges tillträde till Luganokonventionen ansågs detta innebära att dittills meddelade avgöranden utgjorde en mer eller mindre integrerad del av den konventionen (prop. 1991/92:128 s. 126). Beträffande framtida tolkningsavgöranden skulle, enligt artiklarna 1 och 2 i protokollet och särskilda förklaringar, ömsesidig hänsyn tas till avgöranden som meddelats enligt båda konventionerna. I enlighet med vad som har anförts i rättsfallet NJA 1999 s. 673 får det anses vedertaget och helt i linje med tanken om en enhetlig uttolkning av konventionerna att även den efterföljande rättstillämpningen vid EG-domstolen beaktas vid tolkningen av Luganokonventionen, ett synsätt som i aktuella delar måste anses gälla också beträffande avgöranden om den s.k. Bryssel I-förordningen som trätt i Brysselkonventionens ställe (rådets förordning, EG, nr 44/201 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område).

Inom ramen för Luganokonventionen har dessutom skapats ett system för utväxling av domar med särskild betydelse för konventionens tolkning.

När en svensk domstol tar ställning till sin behörighet enligt Luganokonventionen har den alltså – i syfte att uppnå en så stor enhetlighet och förutsebarhet som möjligt vid fördelningen av domstolars internationella behörighet – att ta hänsyn till såväl EG-domstolens avgöranden om Brysselkonventionen och i relevanta delar Bryssel I-förordningen som vägledande avgöranden från domstolar i övriga länder som anslutit sig till Luganokonventionen. När det gäller avgöranden från andra konventionsstater torde det i praktiken främst bli fråga om sådana domar som ingår i systemet för utväxling.

Det kan anmärkas att det i oktober 2007 har antagits en ny Luganokonvention som är avsedd att ersätta 1988 års konvention. Den kan sägas vara en parallell till Bryssel I-förordningen på samma sätt som 1988 års Luganokonvention har varit det till Brysselkonventionen. Innebörden är således att principerna i Bryssel I-förordningen ska utvidgas till att omfatta EFTA-staterna Island, Norge och Schweiz. Även den nya konventionen innehåller ett protokoll (nr 2) om enhetlig tillämpning. Bland annat sägs där (artikel 1) att varje domstol som tillämpar och tolkar den nya konventionen ska ta vederbörlig hänsyn till de principer som har fastslagits genom relevanta avgöranden av domstolar i konventionsstater eller av EG-domstolen om de berörda bestämmelserna eller om liknande bestämmelser i bl.a. 1988 års Luganokonvention, Brysselkonventionen och Bryssel I-förordningen. Såväl EG-domstolens rättstillämpning som nationell domstolspraxis ska alltså beaktas, och hittillsvarande rättspraxis kan få betydelse också enligt den nya konventionen, i den mån samma eller liknande frågeställningar blir aktuella. Av betydelse i detta sammanhang är också vad som uttalas i ingressen till protokollet, nämligen att den nya konventionen blir en del av gemenskapens regelverk och att EG-domstolen är behörig att besluta om tolkning av konventionen (jfr prop. 2008/09:205 s. 29 f.). Ett utbyte av domar ska ske också enligt den nya konventionen, men nu enligt ett system som inrättas av kommissionen.

De särskilda behörighetsreglerna i artikel 5 Luganokonventionen

Bedömningen av det nu aktuella målet ska alltså göras enligt Luganokonventionen från år 1988 med beaktande av EG-domstolens praxis och vad som är känt om relevanta avgöranden i andra konventionsstater.

Luganokonventionen bygger på huvudregeln att talan ska väckas vid domstol i den stat där svaranden har sitt hemvist, en behörighetsregel som normalt underlättar för svaranden att utföra sin talan (jfr EG-domstolens dom den 17 juni 1992 i mål C-26/91, Handte, REG 1992, s. I-3967; svensk specialutgåva, volym 12, s. 137). Huvudregeln har kommit till direkt uttryck i artikel 2. Den återspeglas också i artikel 3 med dess uppräknings av vissa nationella forumregler som inte får tillämpas, regler som annars skulle innebära ökade möjligheter för käranden att välja domstol. (Jfr de motsvarande reglerna i den nya Luganokonventionen, artiklarna 2 och 3 samt bilaga I.)

Konventionen innehåller emellertid vissa undantag som innebär att käranden får väcka talan vid domstol i en annan stat än svarandens hemviststat. Således gäller bl.a. enligt artikel 5.1 att en talan som avser avtal kan väckas vid domstolen i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller ska uppfyllas, även om det för med sig att talan väcks i en annan konventionsstat än som följer av huvudregeln om svarandens hemvist. Vidare framgår av artikel 5.3 att en talan som avser skadestånd utanför avtalsförhållanden kan väckas vid domstolen för den ort där skadan inträffade. (Jfr artikel 5.1 a och 5.3 i den nya konventionen, där det under den sistnämnda punkten talas om orten där skadan inträffade eller "kan inträffa".)

Artikel 5 är att se som ett avgränsat undantag från huvudregeln att talan ska väckas vid domstol i svarandens hemviststat och artikeln ska därför tolkas restriktivt (EG-domstolens avgöranden den 27 september 1988 i mål 189/87, Kalfelis mot Schröder, REG 1988, s. 5565; svensk specialutgåva, volym 9, s. 729, den 11 januari 1990 i mål C-220/88, Dumez France och Tracoba,

REG 1990, s. I-49 och den 19 september 1995 i mål C-364/93, Marinari, REG 1995, s. I-2719 samt NJA 2000 s. 273). Av betydelse för tolkningen är också att tillämpningsområdet för punkterna 1 och 3 begränsas genom autonoma begrepp som bestäms med hänsyn framför allt till konventionens systematik och syften och med avsikten att uppnå en enhetlig uttolkning i alla konventionsstater. De rättsfakta som käranden åberopar ska, om de inte är uppenbart oriktiga, läggas till grund för prövningen huruvida kärandens talan vid en autonom uttolkning av konventionen faller inom tillämpningsområdet för undantagsregeln (jfr NJA 2005 s. 586). Om så inte är fallet, kan regeln mot svarandens bestridande inte grunda behörighet för domstolen att pröva talan mot den som har sitt hemvist i en annan konventionsstat.

En talan om avtal enligt artikel 5.1 anses förutsätta en förpliktelse som en part frivilligt har tagit på sig gentemot någon annan (se bl.a. EG-domstolens dom i Handte-målet och dom den 27 oktober 1998 i mål C-51/97, Réunion européenne m.fl., REG 1998, s. I-6511). Bolagets käromål i detta fall avser inte en sådan talan.

Tillämpningsområdet för artikel 5.3 har delvis bestämts med ledning av vad som gäller beträffande artikel 5.1. Uttrycket ”skadestånd utanför avtalsförhållanden” har sålunda ansetts omfatta varje talan som syftar till att gentemot en svarande göra gällande ett ansvar som inte är hänförligt till ett avtal enligt artikel 5.1 (EG-domstolens dom i Kalfelis-målet, punkterna 17 och 18). Denna koppling mellan bestämmelserna – att artikel 5.3 tar sikte på varje käromål om ansvar som faller utanför artikel 5.1 – har väckt frågan om de punkterna i artikeln sammantaget utgör ett heltäckande undantag vid tvister om ersättning (se t.ex. Adrian Briggs, *Civil jurisdiction and judgments*, 2 uppl. 1997, utgiven av Peter Rees, s. 111 f., Jonathan Hill, The

law relating to international commercial disputes, 2 uppl. 1998, s. 126 och Lennart Pålsson i Svensk juristtidning 1994 s. 602).

Av domen i Kalfelis-målet (särskilt punkterna 19 och 21) framgår emellertid att artikel 5.3 inte kan grunda behörighet för en domstol annat än då käromålet gäller ett sådant utomobligatoriskt ansvar som avses med bestämmelsen. Detta ger vid handen att bestämmelsen tar sikte bara på en viss, avgränsad typ av tvister, och att det inte för dess tillämpning är tillräckligt att tvisten faller utanför området för artikel 5.1 (jfr Fausto Pocar i *Civil jurisdiction and judgments in Europe*, 1992, s. 111). Att se punkterna 1 och 3 som heltäckande i ersättningstvister ter sig dessutom svårt att förena med EG-domstolens flera gånger gjorda uttalanden om att punkterna som undantagsregler ska tolkas restriktivt, något som måste antas förutsätta att det finns ett kvarvarande utrymme för huvudregeln i artikel 2 (jfr Hill a.a. s. 126 f. och generaladvokatens förslag till avgörande i mål C-261/90, Reichert och Kockler, REG 1992, s. I-2149, även Briggs a.a. s. 113 f. samt Pålsson a.a. s. 599 och densamme, Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna, 2008, s. 128). EG-domstolens praxis visar också exempel på att tillämpningen av artikel 5.3 i Brysselkonventionen bedömts i och för sig, med ledning av målets art, och inte ställts i relation till artikel 5.1 (se de nämnda Reichert- och Réunion européenne-målen).

En för regeln i artikel 5.3 avgörande fråga är således om talan över huvud taget avser skadestånd i konventionens mening.

Behörighetsregeln i artikel 5.3 bygger på tanken att det typiskt sett finns en särskilt nära anknytning mellan tvisten och domstolen i den ort där skadan har inträffat och att en prövning på orten (och således inte på något annat

ställe i det aktuella landet) därför kan vara processekonomisk och ge goda förutsättningar för rättskipningen (se bl.a. EG-domstolens domar i Dumez France-målet samt den 7 mars 1995 i mål C-68/93, Shevill m.fl., REG 1995, s. I-415 och den 5 februari 2004 i mål C-18/02, DFDS Torline, REG 2004, s. I-1417). Regelns karaktär av undantag och intresset av en enhetlig tillämpning i samtliga konventionsstater talar för en tolkning i nära anslutning till ordalydelsen (NJA 2000 s. 273). Det bör dock uppmärksammas att de skilda språkversionerna kan förmedla olika intryck och att de autonomt uttolkade formuleringarna i punkten 3 har ansetts omfatta ett stort antal olika typer av skadeståndsansvar (EG-domstolens domar den 30 november 1976 i mål 21/76, Bier mot Mines de Potasse d'Alsace, REG 1976, s. 1735; svensk specialutgåva, volym 3, s. 209 och i Kalfelis-målet, jfr Pålssons sistnämnda arbete, s. 127 f.).

Frågan om Jönköpings tingsrätt är behörig att pröva bolagets talan

Mot den nu angivna bakgrunden kan bolagets käromål inte anses syfta till ett sådant ansvar för svaranden som avses i artikel 5.3 Luganokonventionen. Med hänsyn tagen även till andra språkversioner än den svenska ter det sig mindre naturligt att på en talan av det nu aktuella slaget tillämpa en behörighetsregel som knyter an till ”den ort där skadan inträffade”, ett uttryck som innefattar både skadeorten och handlingsorten (EG-domstolens dom i Bier-målet). Ett stöd för denna bedömning kan hämtas också från domar i andra konventionsstater, där det uttalats att talan grundad på det i sammanhanget jämförbara påståendet om obehörig vinst inte omfattas av artikel 5.3 (se avgöranden av Oberster Gerichtshof i Österrike den 27 januari 1998 i mål nr 7Ob375/97s och av House of Lords den 30 oktober 1997 i mål Kleinwort Benson Limited v. City of Glasgow District Council med

hänvisning till EG-domstolens svar på den tredje frågan i Kalfelis-målet; jfr Jan Kropholler, *Europäisches Zivilprozessrecht*, 8 uppl. 2005, s. 121 och 148 f.).

Vad bolaget har anfört om att skada uppkommit då OI valt att tillgodogöra sig medel som av misstag har förts över till hans konto förändrar inte målet sett från bevis- eller processföringsynpunkt. I vart fall kan det påstådda förfogandet från OIs sida inte medföra att handling eller skada har tillräcklig anknytning till Jönköpings tingsrätts domkrets (jfr EG-domstolens avgörande i *Marinari*-målet och vad som där uttalas om att en skada inte kunde anses ha inträffat på den ort där den som drabbats påstod sig ha lidit en förmögenhetsskada, och den 10 juni 2004 i mål C-168/02, *Kronhofer*, REG 2004, s. I-6009, vari det anförs att en koppling till orten där den skadelidande har huvuddelen av sin förmögenhet skulle göra domstolarnas behörighet beroende av osäkra faktorer och leda till att kärandens hemvist gav behörighet i större utsträckning än avsett).

Med hänsyn till det som nu sagts och till att bolaget inte har anfört några andra omständigheter som gör Jönköpings tingsrätt behörig att pröva målet ska, som hovrätten funnit, bolagets talan avvisas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gertrud Lennander, Leif Thorsson,
Severin Blomstrand, Anna Skarhed och Gudmund Toijer (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Kenneth Truedsson